

Çətin anlaşılan söz və ifadələr üçün cildin sonuna lüğət əlavə etməyi münasib görmədik. Əvvəla, hər dəfə mütaliəni kəsərək lüğətə baxmaq oxucu üçün çətinidir, ikincisi, bəzi sözlərin bir çox mənası içindən məhz hansının nəzərdə tutulduğunu təyin etmək bəzində oxucu təəddüddə qala bilər. Çətin anlaşılan söz və ifadələrin necə başa düşülməli olduğunu mətnin içində kvadrat mötərizədə göstərdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlər normal mətndən daha kiçik şriftlə verilmişdir. Məsələn: “...xəstəliklərin bittamam rəf”inə [tamamilə aradan qaldırılmasına] qədər...” Qəzetdəki mətndə səhvən buraxılan sözləri də kvadrat mötərizə içində əlavə etdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlərlə normal mətnin şrifti eynidir. Məsələn: “...Xarici [İşlər] nazirinin...”

Hər nömrədən sonra əlavə edilən “Qeyd və şərhlər”də, oxucular üçün faydalı məlumatlar yer alır. Qəzetdəki mürəttib xətalardan bəziləri (xüsusilə əhəmiyyətli olanları) də burada göstərilmişdir. Əlbəttə, bütün xətaları göstərmək lazım və mümkün deyildi. Xüsusilə Birinci Dünya müharibəsində Qərbi cəbhəsi xəbərlərində keçən toponimlər qəzetdə demək olar ki, həmişə səhv yazılmışdır. Bu toponimlər mümkün qədər bərpa edilmiş, eləcə də “Adlar göstəricisi”nə əlavə edilərkən, toponimin aid olduğu dildəki yazılışı da verilmişdir.

Şeir parçalarında rastlanan çətin anlaşılan söz və ifadələrin lüğəti də “Qeyd və şərhlər” bölməsində verilmişdir.

Cildin sonunda “Adlar göstəricisi” verilmişdir. Mətdəki bütün şəxs, yer, dövlət, xalq, qurum, idarə, təşkilat, şirkət və s. adları, hətta bəzi xüsusi terminlər “Adlar göstəricisi”nə daxil edilmişdir.

Mehdi Gəncəli

Azad Ağaoğlu

Cümə axşamı, 3 iyul 1919-cu il, nömrə 215

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 4 şəvvalül-mükərrəm sənə 1337. 3 təmmuz 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfidi məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırıncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

MÜSƏLMAN MÜƏLLİMƏ VƏ MÜƏLLİMLƏRİ ÜÇÜN İKİ AYLIQ KURSLAR

İyulun 5-dən etibarən Bakıda müsəlman müəllimə və müəllimləri üçün 100 nəfərlik kurs açılır. Kursda daxil olanlar: 60 müəllimə və müəllimlər Şamaxı və Göyçay uyezdlərindən, 18 müəllimə və müəllimlər Bakı uyezdiindən, 32 sentyabr ayından müəllimə və müəllimlik etmək istəyənlər. Kursda oxuyanlara yövmiyyə və xərci-rahı [gündəlik xərclik və yolpulu] veriləcək, bunlar üçün “Svyataya Nina” məktəbində mənzil hazırlanır. Kursda oxuyanlar bir ildən əskik olmayaraq müəllimlik etməyə məcburdurlar. Xahiş edənlər Bakı və həvalisi [ətrafı] məktəb müdirinin dəftərxanasına rücu [müraciət] etsinlər.

Pozenovski küçə, nömrə 15.

Qeyd: Müəllimələr üçün kurs əlahiddə mənzildə olacaqdır.

10263

HACIAĞA İSGƏNDƏROVUN XALÇA VƏ MANUFAKTURA MAĞAZASINDA

Təzə alınmış hazır Amerika kişi ayaq-qabısı (çəkmələri) məşhur Amerika fabrikanı “Helios” malı 150 çift [cüt], 40 nöm-

rədən 44 nömrəyədək. Hər cütünün qiyməti 1200 manat. Mağaza Baryatinski küçə, Lalayevin pasajında (səbiq Kafiyevin) telefon nömrə 19-14.

10267

ZAVOD YOLDAŞLIĞI “AMİZ”

Hər cür mədən və paroxod işlərini qəbul edir, bu cümlədən slesar [çilingər] işi, tokar [dölgər] işi, kuzneçni [dəmirçi] işi, xarərat işi, çuqun və bürünc işləri. Adres: Barksinski dokun yanında, 3-cü pristanda, Leonovun həyətində, telefon nömrələri: 42-10 və 18-42. Müdir: Süleyman Abdullayev.

10269

ELAN

Açılıb tənbəki və papiros fabrikanı Ağazeynal Zeynalov. Voronsovski küçədə 26 nömrəli evdə, telefon nömrə 20-07.

10265

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Maarif Nəzarətindən

Əmrnamə sayı 201

Hökumət qəzetəsi “Azərbaycan” mətbəəsi xəzinədarı Seyid Hüseyn Sadiqov

bu il mayıs ayının 31-dən kəndi ərizəsinə binaən vəzifəsindən kənar edilir.

*Maarif naziri: Qaplanov
24 həziran 1919*

Əmrnamə sayı 199

Bakı sakini Cavad Quliyev bu həziran ayının 1-dən 1919-cu ildən hökumət qəzetəsi “Azərbaycan” mətbəəsində xəzinədar təyin olunur.

Maarif naziri: Qaplanov

Posta-Teleqraf Nəzarətindən

Əmrnamə nömrə 70

Quba posta-teleqrafxanası 5-ci dərəcəli məmuru Abdulla bəy Axundov həziranın 1-ci günündən həman posta və teleqrafxana müdiri təyin olunur.

*Posta və Teleqraf naziri:
Camo Hacinski*

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əmrnamə nömrə 71

Bakı Mərkəzi posta-teleqrafxanası 5-ci dərəcəli məmuru Musa bəy Qaragözov həziranın 28-ci günündən Xaçmaz posta və teleqrafxanasının müdiri təyin olunur.

*Posta və Teleqraf naziri:
Camo Hacinski*

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əmrnamə nömrə 72

Qusar posta və teleqrafxanası 5-ci dərəcəli məmuru Nüsrətulla Butayev həziranın 28-ci günündən həman posta və teleqrafxananın müdiri təyin olunur.

*Posta və Teleqraf naziri:
Camo Hacinski*

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əmrnamə nömrə 74

Məmuryyəət mövcubincə [səbəbindən] getdiyim Tiflis səfərindən qayıdıb, bu tarixdən Nəzarəti idarə etməyə şüru etdim [başladım]. Bütün təhti-nəzarətimdə [tabeçiliyimdə] bulunan idarələrə elan edirəm.

*Posta və Teleqraf naziri:
Camo Hacinski*

*Dəftərxana baş müdiri: Blajevski
Kargüzar: İbrahimbəyli*

Əxzi-Əsgər İdarəsindən

Bakı uyezdnı [qəza] Əxzi-Əsgəriyyə [Hərbi Çağırış] İdarəsi təyin edibdir əsgərlik vəzifəsini ifa etməkdən ötrü 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899-cu sənələrdə təvəllüd tapan [anadan olan] müsəlman cavanlarından ötrü zeyldə [aşağıda] yazan vaxtları:

Balaxanı və Sabunçu Polis müdiriyyəti üçün

- 1, 2 və 3-cü polis uçastokları – 2 iyul
- 4 və 5-ci polis uçastokları – 3 iyul
- 7-ci polis uçastoku 5 və 6 iyul
- 6-cı polis uçastoku – 7 iyul
- Bakı şəhəri üçün
- 1, 5, 7, 8, 9 və 10-cu polis uçastokları – 10 iyul

- 2-ci polis uçastoku
- Məhəmmədyar məscidi – 12 iyul
- Gilək məscidi – 13 iyul
- Cümə məscidi – 14 iyul
- 3-cü polis uçastoku
- Təzəpir məscidi – 15 iyul
- Qasımbəy məscidi – 16 və 17 iyul
- 4-cü polis uçastoku
- Hüseynqulu və Hacı Hüseyn və Məhəmmədi məscidləri – 19, 20, 21 iyul
- 6-cı polis uçastoku

Təzə, Hacı Ağababa və Hacı Pirverdi məscidləri – 22, 23 və 24 iyul

1) Əsgərliyə dəvət olunur yerli əhali və kənar yerlərdən gələn, Bakıda süknət edən [yaşayan] Azərbaycan vətəndaşları hərçənd siyahıda yazılmamış olsalar da və habelə metrik dəftərində yazılmamış olsalar da. Əsgəriyyə qulluğundan azad olmaq külfət qərarı üzrə və naxoşluğa görə və ya qeyri səbəblərə görə mümkün olar Əxzi-Əsgəriyyə İdarəsinin qəti-təyyəinə [qəti qərarına] görə. Ona görə, hərəgah bir evdə əsgərlik yaşında bir nəfər və ya neçə nəfər adam varsa, hamısının borclarıdır gəlsinlər.

2) Əxzi-Əsgəriyyə İdarəsinə gəlmək vacibdir, həm çətin padşahlıq qulluğunda olan adamlar üçün də və dəmiryollarında və kanvoynı sotnidə [mühafizə dəs-təsində] və ya çastnı [xüsusi] qulluqlarda olan adam üçün biqeyriyəz-vayenni qulluqçular [hərbi qulluqçulardan başqa].

3) Qeyri yerlərdə olan əsgərlik yaşında olan adamlara, onların ataları və qeyri əqvamları [qohumları] məlumat verməlidirlər.

4) Çağırılan adamlar borcludurlar gələlər Əxzi-Əsgəriyyə İdarəsinə, Persidski və Qubernski küçələrin küncündə olan Şaqidanovun evində, camaat vəkilləri ilə bərabər, hansı ki, siyahı yazmaqda iştirak edibdirlər, sübh saat 9-un yarısında.

İdarə özünü borclu bilir xəbərdar etməyə ki, bu ikinci prizıvdır [çağırışıdır], ona görə hərəgah gələcəkdə əsgərliyə düşən adam tapılsa, hansı ki, vaxtında gəlməyiblər, bu günə [bu cür] adamlar əsgərlikdən qaçan hesab olunacaqdırlar; onların ana və ataları və evlərin böyük-

ləri onların qaçmaqlarına kömək edən hesab olunacaqdırlar.

İdarənin sədri: Talışxanov

**AZƏRBAYCAN
MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA**

**Növbədən xaric iclas
(keçən nömrədən məbəd)**

Əbilov İbrahim - (Sosialist) Möhtərəm məbuslar! Məhəmməd Əmin əfəndi həzrətləri nitqlərində buyurdular ki, “Ədüvv şəvəd səbəbi xeyr, əgər xuda xahəd”.

Kənardan bizi təhdid edən, Rusiya hürriyyətini boğmaq istəyən Denikin hamımızın düşməni olduğu halda, iki qonşu milləti birləşdirməyə məcbur etdi və birləşdirməyə bilməzdi. Çünki bu millətlərin hürriyyəti və istiqlalı Rusiya inqilabi-kəbirinin [böyük Rusiya inqilabının] nəticəsi idi. Odur ki, bütün Rusiya və Qafqaziya hürriyyəti[ni] təhlükə altına alan bir qüvvə qarşısında Qafqaziya millətləri birləşmədən qalammazlardı, həm öylə də oldu. Denikin təcavüzü Qafqaziya millətlərini, Qafqaziya demokratiyasını birləşdirdi. Bu iki millətin həyatında öylə vaxtlar olmuşdur ki, ən səmimi dost olan gürcü və Azərbaycan demokratiyası arasında bəzi ixtilafa bais olmuşdur. Hətta bəlkə münaqişə belə çıxarmaq dərəcəsinə varmışdır. Lakin bu iki demokratiya arasında münaqişə olmamışdır. Bu surətlə həman şeir məfhumunca, Allah istədi, düşmən xeyirə səbəb olub demokratiya arasında dostluq əmələ gəldi. Fəqət əfsuslar olsun ki, böylə bir zəmanədə üçüncü demokratiya [xalq] iş başında duran

hökumətin politikası sayəsində qəflətdən hələ ayılmayıb, ona görə də bu gün bu etilafnamənin [razılışmanın] altında onların imzaları yoxdur. Amma bununla bərabər ümidvarız ki, erməni demokratiyası onların qonşularla birləşməsinə mane olan qüvvəni rədd edərək hökuməti öz əlinə alar və axırda əlimiz bir-birinə çatır. Erməni demokratiyası da bu ittifaqa daxil olar. Bu surətlə də ümum Zaqafqaziya demokratiyası birləşər.

Gürcü demokratiyası ilə Azərbaycan türk demokratiyasını bu gün bir təhlükə birləşdirdi. Bu gün bəziləri bəlkə güman edirlər ki, o təhlükə indi artıq zail olmuşdur [aradan qalxmışdır]. Öylə ümid edənlər ola bilər ki, guya o sərhəd ki, bizə vəd edilənlər, həman xətti-hüddud təyini məsələni bitirib qurtarmışdır. Amma əqidəmizcə, o kağız, o vəd əhəmiyyətsiz şeylərdir. Çünki hamımız biliriz ki, Denikin çalıxdığı, Rusiyanı təzədən əvvəlki sərhədi daxilində həyata gətirməkdir. Bu fikrində, bu əməlinə müvəffəq olub Rusiya hürriyyətini boğarsa, şübhəsizdir ki, Denikin axırkı zərbəsi yenə Azərbaycan üzərinə endiriləcəkdir. Ona görə, o vədlərə inanmayıb, gərək şərtnaməmizi daha da möhkəmləşdirərək və nəinki böylə hərbi müdafiə etilafı əqd etmək, bəlkə gələcəkdə qonşu demokratiya ilə bilmərrə birləşək. Əgər bu etilafnamə möhkəmləşməsə, o halda təhlükə daha da artar. Binaənileyh [ona görə], Gürcüstan ilə aramızda bağlanmış əqdnaməni möhkəmləşdirməli və üçüncü demokratiyanın da bu ittifaqa daxil olmasına çalışmalıdır. Bilməlidir ki, bizim istiqlalımız paydar [əbədi] olar ancaq bu cür etilaf ilə, dünya sülh və etilafı ilə. Şimdi bu iki de-

mokratiyanın birləşməsi gələcəkdə sair-ləri ilə və bütün dünya demokratiyası ilə etilafa girişmək, birləşmək üçün bir müqəddimədir. Ona görə, yaşasın Azərbaycan demokratiyası! Yaşasın Gürcüstan demokratiyası! Yaşasın gələcəkdə bizimlə birləşəcək olan erməni demokratiyası! (Alqış)

Əfəndizadə H[acı] H[üseyn] (Əhrar) - Bugünkü günün bizim üçün tarixi əhəmiyyəti var. Çünki xaricdən vətənimizi təhdid edən bir təhlükə qarşısında qonşumuzla etilafa gəldik. Bu etilafnamə bizim daima bəsləməkdə olduğumuz arzunun birinci səmərəsidir. Ümidvaram ki, gələcəkdə aramızda daha geniş, daha böyük etilaf, ittifaqlar əmələ gələcək və türk milləti ilə gürcü milləti hər bir bəradə birləşəcəkdir. Bu etilafnamənin Xariciyyə Nəzarətimiz üçün daha başqa bir əhəmiyyəti də var ki, istiqlalımızı möhkəmləşdirmək, hər hala qarşı müdafiə etmək uğrunda çarələr düşünülüyünü, tədbirlər görüldüyünü bildirir. Məlumdur ki, istiqlal elan etmiş olan ümum demokratiya və ələlxüsüs Azərbaycan demokratiyası bu rəydedir ki, hürriyyət və istiqlalını hər vasitə ilə olur-olsun, hanki qüvvə müqabilinə olur-olsun müdafiə etməlidir. Məlumdur ki, bu da təklidə çətin mümkün olar. Heç millət özünü təbaşına müdafiə edə bilməz. Odur ki, istiqlal və hürriyyəti müdafiə edə bilmək üçün qonşularla etilafa girmək, birləşmək lazımdır. Nətiqərdən birisi Azərbaycandan bəhs edərkən “biz zəif bir millətlik” dedi. Fəqət mən deyirəm, xayırlı! Öylə deyil, biz böyük bir millətlik! Lakin gənc bir istiqlal malikiz. Bir qədər keçərsə, gələcəkdə istiqlalımız möhkəmləşər və o

vaxt bizim böyük olduğumuz görülər. O gözəl və böyük istiqbala [gələcəyə] və istiqlal ərişmək uğrunda birinci qədəm olmaq üzrə biz bugünkü etilafnaməni səmimi-qəlbədən alqışlayaraq deyirik: Yaşasın demokratiya birliyi! (Alqış)

Bakradze (Gürcü) - Xalq nümayəndələri vətəndaşlar! Bu gün təsdiq edilmək üçün bizə böyük tarixi əhəmiyyəti olan bir əqdnamə təqdim edilmişdir.

Tiflisdə Gürcüstan və Azərbaycan cümhuriyyətləri nümayəndələri tərəfindən iyunun 16-da əqd edilmiş olan siyasi-hərbi etilafnamənin hüsn-təsir və nəticələrini və əhəmiyyətini tamamilə təyin etmək hal-hazırda mümkün deyildir. Bu əmrə bəhəqq [layiqli] qiymət qoymaq gələcək nəslin, gələcək müvərrixin [tarixinin] işidir. Fəqət indi də qəti aydın bir surətdə demək olar ki, iyunun 16-cı günü bundan böylə Zaqafqaziya cümhuriyyətləri tarixində yeni səhifə açan, yeni bab [fəsil] təşkil edən tarixi bir gün, məzkur [deyilən] millətlər həyatında yeni yollar qeyd edici bir tarixi rəhnüma [yol göstərən, rəhbər], Zaqafqaziya demokratiyasını, müqəddəratını qədərləyən yeni bir amil olacaqdır.

Vətəndaşlar! Müahidənamənin [sazişin] bütün maddələrində müşahidə olunan əsasi bir ideyanı məəlməmnuniyyə [məmnuniyyət] qeyd etməmək olmaz, o da müahidənamənin hər növ təcavüzkarənə qərəzdən və dövlətlər arasında adətən xalqdan bixəbər və camaat mənafeyi zərərinə olaraq əqd edilən köhnə müahidənamələrin həmişə əhatə edildiyi əsardan [gizlilikdən] xali olmasıdır.

16 iyun müahidənaməsi isə xalqın gözünün qabağında əqd edilmişdir və nü-

mayəndələri şəxsində xalq onu təsdiq edə bilər, rədd edə bilər. Müahidənamənin böylə dərin demokratikliyi təmin edir ki, nəinki hər iki cümhuriyyətin hökumət başında duran dairələri, bəlkə iki məmləkətin arasında bir əlaqə, bir rabitə təşkil edəcəkdir və hər iki millət həqqi-hakimiyyəti və məsuniyyəti-mülkiyyətini [torpaq toxunulmazlığını] müdafiə etmək üzrə müahidənamənin əsasına qoyulmuş olan ali prinsiplərin müdafiəsinə idrakla qalxışar. Fəqət bu müahidənamənin üzərində Zaqafqaziya millətlərinin birliyi, həmrəyliyi binası qurula biləcək möhkəm bir özül təşkil edə bilməsi üçün lazımdır ki, kəndi hüquqlarına sui-niyyət bəsləyən düşmənlərdən bu ittifaqı müdafiə etməyi millətlər özləri dərk etsinlər.

Bunun üçün yalnız bir siyasi-hərbi müqavilənamə əqdi kafi deyildir. Öylə şərait hasil etmək lazımdır ki, onun vücudu ilə millətlər təsdiqimizə vəz [təqdim] edilmiş və həman millətlərin mənafeyinin mücəssəməsi olan əqdnaməni müdafiə etmək lüzumunu bittəb [təbii olaraq] tarix və təbiət şövqü ilə dərk etsinlər. Hər iki cümhuriyyətin hökumət dairələrinin nəinki xarici, bəlkə daxili siyasətdə də əlbir olaraq müttəhidən [birgə] çalışması və öylə şərait hasil etməsi lazımdır ki, məzkur cümhuriyyətlərin demokratiyasına iqtisadi, mədəni və siyasi rifahi-halın son dərəcəsi təmin edilmiş olsun. O halda hər iki cümhuriyyətin demokratiyası ümumi bir təhlükə çıxdığı təqdirdə bundan böylə iki qardaş millətin sarsılmaz, möhkəm bünövrəsini təşkil edən müahidənamənin əsaslarını bilatərəddüd [tərəddüd etmədən] səbatla müdafiə edə.

16 iyun əqdnaməsinin əhəmiyyətin-

dən bəhs edərkən, mən Rəsulzadə Məhəmməd Əmin əfəndinin şimdiki burada bəyan etdiyi bir fikri təkrar etmək istədim.

Burada və Avropada bizim düşmənlərimiz qərəzkarana bir surətdə şayiə buraxırlar ki, Zaqafqaziya millətləri öz aralarında sülh ilə yaşamağa müstəid [qabil] deyildirlər. Binaənileyh, qəyyuma möhtacdırlar. (“Tayms” qəzetəsinin mütaliələri).

Vətəndaşlar! Məclisi-Məbusanın bu günkü təntənəli iclası bu yalanı təkzib etməzmi? Və bəri şimdiki yalançılar, iftiraçılar ağızlarını yummağa məcbur olmazlarmı?!..

Azərbaycan Cümhuriyyəti daxilində yaşayan və bu gün onun adından bu Ali Məclis hüsurunda danışmaqla şərəfəyab olduğum gürcü demokratiyası bu əqdnaməni təbrik və təhniyə edir [qutlayır] və qardaşlıq ittifaqı sayəsində parlaq istiqbal və şərəfli gələcək ümidi verən yeni təriqə təvəssül etmiş [yeni yola addım atmış] Zaqafqaziya millətləri üçün bu müahidənamədən xeyirli, səmərəli və hüsn-nəticələr gözləyir. (*Şiddətli alqış*)

Qarabəyli Qara bəy - (İttihad) Əfəndilər! Bu atılan qədəm mənəcə, elani-istiqlaldan qabaq atılmalı idi. Zira elani-istiqlal edən millətlər qabaqcadan hanki əsaslara istinad edəcəklərini və hanki qüvvə ilə istiqallalarını müdafiə edəcək və yaşadacaqları o vaxtdan düşünməli idilər. Zaqafqaziya cümhuriyyətlərinin böyük xətasıdır ki, bunu o vaxt düşünməmişlərdir. Bu gün biz əgər nəzəri-tədqiqdən keçirsək görərik ki, Zaqafqaziya millətləri o vaxt ittifaq yapmış olsaydılar və həman ittifaqa qonşu mil-

lətlərin həpsi iştirak etsəydi, heç indi bizi tələşə salan və indi birləşməyə vadar edən amillər olmazdı.

Şübhəsiz ki, denikinlər və sairələri Qafqaziyada böylə bir ittifaq görsəydilər, indi başımıza gələn bəlalər heç başımıza gəlməzdi. Bu gün Şimali Qafqaziyanın başına gələn fəlakəti nəzərə alsaq – ki, heç fərqi yoxdur, bizim öz başımıza gəlmiş hesabdır – görərik ki, əgər bu ittifaqı qabaqda əqd etmiş olsaydıq və Şimali Qafqaziya millətləri də buraya daxil olsaydılar, yəqin ki, Şimali Qafqaziya Cümhuriyyətinin də başına o fəlakət gəlməzdi.

Binaənileyh, biz bu əqdnamənin nə qədər nöqsanı olsa belə bu gün onu maddə-maddə tənqid etməyəcəyik. Çünki istiqlalı müdafiə məsələsi gəldikdə, cüziyətə [xırdalığa] baxılmaz. Hazırda bizim üçün bu ittifaqın varlığı şərtidir. Bu gün bu ittifaqda iqtisadi və maddi mənfəət aramaq xətdir. Zira bizə ancaq o ülvi və müqəddəs məqsəd, bir ittifaq, bir müdafiə yoldaşlığı lazımdır. Bu nöqtəyi-nəzərdəndir ki, bağlanmış olan etilafnamə, qüsuru olsa belə, bizcə məqbuldur və onu tənqidə lüzum yoxdur.

Madam ki, əsrlərdən bəri qonşuluq etmiş, mehriban yaşamış, bir-birini tanımış olan iki millət birləşmək istəyir, biz bu fikri, bu təşəbbüsü təbrik edirik. Hələ aramızda ittifaq olmayan zaman gürcü milləti ilə Azərbaycan türklərinin dostluqla yaşamış olduqları, bu iki millətin yek-digərinə [bir-birinə] qarşı hiss etdiyi rəfaqət [yoldaşlıq, dostluq] və bu üzdən hasil olan möhkəm zəminə bizi inandırır ki, bu iki millət həmişə müvəffəqiyyətlə müttəfiq olub ittifaqı yaşada bilər. Əqd olunmuş ittifaqı bütün qəlbimizlə təbrik

ediriz. Ancaq ittifaqa daxil olmayan üçüncü millətə də tövsiyə edirik, bir an əvvəl daxil olsun, çünki kənarında durmaqla o millət bizə deyil, özünə zərbə vurmuş olur, çünki ümum arasında bəhs edilən ittifaqı-miləl ya Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər İttifaqı] baş tutmaz bir puç şeydir. Avropanın əski çürük siyasəti həmişə başqalarının vətəninə istila, xırda millətləri qəhr və məğlub etməkdən ibarət ikən, əmin olsunlar ki, avropalılar öz xoşuna yenə heç kəsə, heç millətə bir şey verməzlər, verməyəcəklərdir də. Bu vaxtdək təcrübə göstərir ki, ancaq elani-hüquq etmiş və onu müdafiəyə çalışmış olan millətlər haqq və hüquq almışlardır. Ümid etmək ki, avropalılar heç kəsə heç zad vermədikləri halda bəzilərinin qara gözüne aşıq olacaq, onların istədiklərini verəcəkdir, buna inanmaq, ümidvar olmaq böyük səhvdir. Avropalılar ancaq öz xeyirlərini, öz mənfəətlərini axtarırlar. Odur ki, onlara ümid bağlayanlar yanırlırlar. Binaənileyh, yatanlar ayılmalı, aldananlar anlamalıdırlar. Bu gün Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında etilafnamə əqd edilməsi göstərir ki, biz iki millət və bizim hökumətlərimiz öz mənfəətlərini dərk etmiş, dərdlərini və onun çarəsini anlamış, necə əlac etmək lazım gəldiyini bilmişlərdir. Ona görə, biz bu ittifaqı səmimi-qəlbədən təbriklə ümid edirik ki, ən yaxın zamanda ümum demokratiyanın köməyi ilə Dağıstan dəxi yenidən istirdad [xilas] edilir. Şimdi biz daxili işlərimizi, mübahisələrimizi sonraya buraxalım da ümum cahana elan edəlim ki, Azərbaycan həmişə sülhcu [sülh istəyən] olmuş, asayış və müsəlmanət [əmin-amanlıq] axtarmışdır və bu siyasətində də davam

edir. Gürcüstan ilə bağlanmış olduğumuz ittifaq məhz tədaföyi [müdafiə xarakterli], təcavüzdən uzaq bir demokratik ittifaqdır və buna daxil olmayanlar demokratik üsullara yanaşmaq istəməyənlərdir. (*Alqış*)

Nitqlərdən sonra böylə bir təklif varid [daxil] olur:

“Azərbaycan Məclisi-Məbusanı Tiflisdə iyun ayının 16-da Azərbaycan Hökuməti nümayəndələri ilə Gürcüstan Hökuməti nümayəndələri arasında bağlanmış olan siyasi və tədaföyi müahidənaməni təsvib [bəyənilir] və təsdiq edir.”

Təklif müttəhidül-rəy [yekdilliklə] qəbul olunur. Məclis ayağa qalxaraq nəhayət dərəcə şiddətlə alqışlayır. “Bravo!” sədələri və gurultulu alqış salonu doldurur. Axırda rəis həzrətləri ayağa qalxaraq şu nitqləri ilə məclisə xitam verirlər.

Ağayev Həsən bəy - (Rəis) Möhtərəm məbuslar! Bu gün Azərbaycan-Gürcüstan etilafnaməsinə bütün firqə və millətlər müttəhidül-rəy qəbul və təsdiq etməklə isbat etdilər ki, ümum Azərbaycan demokratiyası bilafərqi-din, dil və məsləki-siyasiyyə [din, dil və siyasi əqidə fərqi olmadan] Azərbaycanın müqəddəratını və qonşu millətlərin və ümum Mavərayi-Qafqaziyanın [Zaqafqaziyanın] müqəddəratını gürcü və ermənilərlə bərabər təyin və müdafiə etmək istəyirlər.

Burada natiqlərin hamısı söylədilər və mən bütün qəlbimlə bu rəyə iştirak edirəm ki, ümidvar olmalıdır üçüncü millət dəxi tək yaşaya bilməyəcəyini və hürriyyət və istiqlalını təklidə müdafiə etməyəcəyini anlar, bu ittifaqa daxil olar. O vaxt bu millətlər müttəfiqən yaşar, lazım gördükləri müqavilənamə və ittifaqları

əqd edib bu surətlə hürriyət və istiqlal-larını ümumi qüvvə ilə müdafiə edərlər.

Əlbəttə, bu vaxtadək gürcülərlə bizim aramızda ticarəti, iqtisadi əhəmiyyəti ha-ziz [əhəmiyyət daşıyan] müqavilənamələr əqd edilmişdir. Məsələn, bu yaxınlarda əqd etmiş olduğumuz post-teleqraf mü-qavilənaməsi. Fəqət bu onlara bənzə-məz. Biz həmişə öz səadət, hürriyət və istiqlalımızı düşünərək bir an onları unut-madan, möhkəmləşməsi və müdafiəsi üçün hər tədbirlər görmüşüz, təşəbbü-satda bulunmuşuz. O cümlədən bu gün təsdiqinizə vəz edilən müqavilənamə əqd olunmuşdur. Bundan böylə də biz daima böylə təşəbbüsatda bulunacağız. Şimdi mən gürcü nümayəndələrinin Məclisi-Məbusanımızda isbatı-vücut [iştirak] et-mələrindən bilistifadə [istifadə edərək] ayağa durub dübarə təbrik etməni tək-lif edirəm.

(Bütün heyət ayağa qalxır. Diplomasi lojaya mütəvəccihən [üz tutaraq] uzun-uzadı alqışlar gurultusu salonu doldurur. Gürcü nümayəndəsi ayağa qalxaraq kər-ratla [dəfərlə] təzim edir. Alqış şiddət-lənir və davam edir.)

Ağayev H[əsən] b[əy] - Şimdi iclası qapanmış elan edirəm.

(Yenə şiddətli alqışlar.)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Dabrovol generalı Natiyevin qətli

Batum - General Denikinə müavinət olmaq üzrə Batumda Dabrovol dəstəsi təşkil edən general Natiyev və onun acu-danı [adyutantı] naməlum bir şəxs tərə-

findən qətl edilmişdir. Qatil gizlənmiş-dir.

Bolşevik kruvazerinin qərqi

Novoçerkassk - Şura hökuməti radi-osu xəbər verir ki, Tolbuxin dairəsində in-gilis sualtı qayığı tərəfindən bolşeviklərin “Oleq” kruvazeri [kreyseri] qərq edilmiş-dir.

Yekaterinodar - Moskvadan xəbər ve-rilir ki, Şura iclasında Trotski bir nitq irad edərək [söyləyərək], Ukrayna ilə Krımın itirilməsi əhəmiyyətini heçə endirmək istəmişdir. Bir çox matrosların xəyanət etdiyini də bildirmişdir. Belə ki, bunlar ən böhranlı bir zamanda şimal tərəfə get-mişlərdir. Matroslardan çoxusu inqilab ordusunu tərk etmişlərdir.

Lenin hərərətli bir nitq iradıyla de-mişdir ki, hiss edilməkdə olan fəlakətə göz yummaq olmaz. Edilən səhvləri eti-raf etməklə bərabər, onları islah üçün tədbirlər aramalıdır. Biz əldən gəldiyi qə-dər çalışdıq. Təəssüf olsun ki, əhali bizi başa düşmədi. Tərəmiş olan əhval bə-rəsində ciddi fikirləşmək lazımdır və on-dan çıxmaq üçün vasitə tapmalıdır.

İclasın axırında Rozenfeld də gəlmiş-dir. Bunun iştirakı ilə axşam saat 6-yədək örtülü iclas vəqə olmuşdur.

Şimali cəbhəyə yaxın dairələrdə söy-lənir ki, Skandinaviyada Rozenfeld vəzi-fəsinin ifasında müvəffəqiyyətsizliyə dü-çar olmuşdur.

- Omskdan xəbər verilir ki, Kolçak or-dusunun Perm dəmiryolu şimal tərəfin-dən Vyatka üzərinə yürüşü müvəffəqiy-ətli surətdə davam edir.

Çində üsyan

Kantonda Yaponiya əleyhinə olan üs-yanı yatırtmaqdan ötrü Yaponiya hərbi gəmiləri Kantona əzimet eyləmişdir [yola düşmüşdür]. Orada olan üsyan ümumən əcnəbilərin əleyhinə çevrilmək üzrədir.

- Gündən-günə Kronştadtın süqutu gözlənmək üzrədir.

- Mançesterdə olan İşçilər Konfransı parça fabrikalarında zühuru gözlənilən tətillə qarşı bir şey yapa bilməmişlərdir. Əmələlər [fəhlələr] demişlər ki, işlərin da-yandırılması müddəti sabah qurtarır. Bu gün günorta zamanı hamı parça fabrika-larında tətillə elan edildi. 60 milyon maşın dayanmışdır. Mançesterdə həyat dayan-mışdır. Fabrikaçılar yeni qiymət qoymaq-dan imtina edirlər.

SÜLH ƏTRAFINDA

Almanların sülh müahidənaməsini [sa-zişini] imza etmək qərarını Versalda fon-Haniel Müttəfiqlərə bildirmişdir. London-da isə əhvalat axşam məlum olmuşdur. Həman gün orada bayram saxlamaq is-təmişlərdir. Fəqət əksəriyyət bayram sax-lamağı başlamağı rəsmi hökumətdən gö-zləmək tərəfdarı olmuşdur.

Vulviç cəbbəxanasından atılan toplar ümuma sülh müahidənaməsi imza edil-diyini bildirmişdir. Zənn edilir ki, 1871-ci ildə Fransa tərəfindən imza edilən salon-da şimdiki müahidənamə imza ediləcəkdir. Almaniya gəmilərinin qərq edilmə-sinə əmr verən Almaniya admiralı fon-

Royter İnverness yaxınlığında olan Piqə gətirilmişdir. O, Hərbi Bəhri məhkəmə [Hərbi Donanma məhkəməsi] tərəfindən mühakimə ediləcəkdir. Səbəbi mütərikə-ni xələdar etdiyidir [atəşkəsi pozduğudur]. İngilis Ərkani-Bəhriyyəsi [Donanma Qərar-gahı] zənn edir ki, bütün günahlar fon-Royterdədir.

Berлиндən mütərikənin xələdar edil-diyini xəbər verirlər. Sülh maddələrinin birində denilir ki, 1870-ci ildə Alman-Fransız müharibəsində fransızlardan alın-mış olan bayraqlar Fransaya qaytarılma-lıdır. Dünən səhər bir neçə Almaniya stu-dentləri [tələbələri] Berlin cəbbəxanasına gələrək həman bayraqları odlayıb yandı-rmışlardır.

Müttəfiqlərin Rusiya politikası

London – İngiltərə Avam Kameronasın-da müstəqil liberallar lideri hökumətdən Müttəfiqlərin Rusiya siyasəti barəsində izahat tələb etdiyindən, Vinston Çörçill cavab vermişdir ki, Müttəfiqlərin Rusiya işlərinə müdaxilə etmələri ona əhəmi-yət verildiyi dərəcədə deyildir. Bundan sonra hərbi cəhətdən Rusiya işlərinə Müttəfiqlərin müdaxiləsi tərk ediləcəkdir. Qafqazda və Sibiriya ingilis qo-şunları bolşeviklərlə mübarizə etməyir-lər. Admiral Kolçaka yalnız ləvazimi-hər-biyyə [hərbi ləvazimat] verməklə qənaət edilir. Kolçak hökuməti təşkilindən məq-səd Rusiyanın nemeslər əlinə keçməmə-sidir. Ona görə də, Kolçakı müavinəti-hərbiyyədən məhrum etməyi xəyalə be-lə gətirmək olmaz. İngilislər Rusiyada 7 ayın müddətində 294 nəfər tələfat ver-mişlərdir. Rusiyada əməliyyat siyasi nöq-teyi-nəzərlə icra edilir.

- Rəsmi surətdə xəbər verilir ki, Ska-pa-Flouda olan bütün Almaniya kruvaz-eri və zirehliləri, “Baden” zirehli müstəsna olmaq üzrə, qərq edilmişdir. Almaniya admiralı və nemeslərin əksəriyyəti ingilis gəmilərində həbsdədirlər. Bir neçə alman loddaları ingilislərin əmrlərinə itaət etmədiklərindən, onlara atəş açılmışdır. Almanlardan ölənlər və yaralananların miqdarı azdır. Mütarikə şəraitinə [atəşkəs şərtlərinə] görə, bu gəmilərdə bir qədər nemeslər qalmışlar imiş. Qərq edilən paroxodlar 70 milyon ingilis lirəsi qiymətindədir.

Almaniya mətbuatı və sülh

Almaniya qəzetələri sülh müahidənaməsinin [sazişinin] imza edilməsini tənqidlə bəyan edirlər ki, Veymarda Rəisivükəla [Baş nazir] [Qustav] Bauer tərəfindən bəyan edilən maddələrə onlar razıdırlar ki, biz köməksizlik, lakin şərəfsiz deyilik. Qəzetələr ümumən deyirlər ki, indiki sülh müahidənaməsi gələcək Avropa müvazinəsi üçün çox xətrəlidir [təhlükəlidir].

“Kreysçaytung” qəzetəsi yazır ki, inqilab, zənn edilirdi ki, Almaniya əhalisinə azadlıq verəcəkdir. Amma həqiqətdə isə Almaniya əhalisini əsarətə saldı.

“Forverts” qəzetəsi yazır: Almaniyanı sülhü imza etməyə vadar edən təcavüz bu əmrə qiymətdən salır. Versal sülhü ancaq təcavüz üzərində əsaslanmışdır. Nə qədər ki, təcavüz davam edəcək, o vaxtadək də bu müahidənamə davam edəcəkdir. Heç şübhəsiz, Almaniya üçün nicat saati yetişəcəkdir. Veymarda olan dünkü qətnamə Almaniya milləti üçün axırıncı bir şey deyildir.

QƏZETƏLƏRDƏN

İrlandiyada

İtaliya qəzetəsinin London müxbiri xəbər verir ki, İrlandiya böyük hadisələr qarşısındadır. Bütün məmləkət mühasirəyə-əsgəriyyə altına alınmışdır. Dubində hərbi gəmilər hərəkət etməkdədirlər. İngiltərə hərbi qüvvələri İrlandiya inqilabçıları tərəfindən işğal edilən İrlandiya limanlarına hərəkət edirlər. İrlandiya fəhlələri də bu hərəkətə mühləq olmaqdadırlar [qoşulmaqdadırlar].

İtaliyada tətillər

İyun ayında çıxan İtaliya qəzetələri İtaliyanın bir çox şəhərlərində tətillər başladığı xəbərini verirlər.

İzmir işğalı əleyhinə protesto

Bandırma şəhərinin müsəlmanları bu şəhərin 80 min müsəlman əhalisi namından İngiltərə kralına və Fransa rəisicümhuruna teleqrafla müraciət edib, İzmirin işğalı əleyhinə ciddi surətdə protesto etmişlərdir. Onlar İzmir şəhərində əhalinin əksəri müəssəlman olduğunu göstərərək izhar edirlər ki, yunanlılar tərəfindən icra edilən qətlər müsəlmanların narazılığına mövcib olub, bütün islam aləminin zalımlar əleyhinə qalxmasına səbəb olar. Onlar müəzzəm [böyük] dövlətlərə müraciət edib, İzmirin qəti surətdə işğalına imkan verməməyi xahiş edirlər.

Belqorod alınmışdır

Alınan xəbərlərə görə, Kursk quberniyasında Belqorod şəhəri Dabravol əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir. Bununla

da, müharibəsiz təslim olan Xarkov şəhərinin müqəddəratı həll edilmişdir.

Dvinskin alınması

Kopenhagen [Kopenhagendən] xəbər verirlər ki, Dvinsk şəhəri latış və ağ qvardiya əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir.

Polşa-Litva ittifaqı

Varşavadan xəbər verirlər ki, Polşa-Litva əsgərləri dostanə ittifaq bağlamışlar ki, bolşeviklər əleyhinə bir yerdə müharibə hərəkəti aparsınlar.

Albaniyada

Duraççoda, Beratda, Elbasanda, Şkodrada və qeyri şəhərlərdə Albaniyanın vahid və müstəqil olması ilə Yunanıstan və Serbiya təhti-ixtiyarında [təbəçiliyində] olan milli yerlərin qaytarılması üçün böyük nümayişlər olmuşdur. Nümayişçilər Əsad paşanın hərəkətlərini ləkədar etmişlərdir. Sonnoya, rəisi-cümhur Vilsona və Turhan paşaya teleqraflar göndərilmişdir.

Sosialistlər ictimasi

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən verilən xəbərlərə görə, Amsterdamda bütün cahan beynəlmiləl sosialistlərinin təza ictimasi [yığıncağı] vaqe olacaqdır. Amerikalıların da iştirak edəcəyi gözlənilir.

Bib Dodanın qətl

Valonidən alınan xəbərlərə görə, Əsad paşanın partizan dəstəsi tərəfindən Mirdit tayfasının məşhur başçısı və Albaniya istiqlalçılığının tərəfdarı Bib Doda qətl edilmişdir. Məqtulun [qətlə yetirilənin] axırıncı arzusu vətənin müstəqil və azad olması idi.

Moskvadan axırıncı xəbər

İyunun 22-də Baxmutdan teleqrafla xəbər verirlər ki, hal-hazırda Moskvada Şura hökumətinin axırıncı günləri olduğunu aşkara söyləyirlər. Şəhərdə əhval ciddi. Hər yerdə Şura hökuməti hərəkətini tənqid edirlər. Moskva şəhəri bir müharibə meydanına oxşayır. Uca evlər üstünə pulemyotlar qoyulmuşdur ki, nümayiş edənlərə atsınlar. Meydanlarda toplar qoyulmuşdur. Kreml qala halına salınmışdır. Etibarsız əsgəri dəstələr Moskvadan cəbhəyə aparılırlar. Moskvaya etibarlı kommunist dəstələri gətirilir. Xalq Komissarları Şurasında təbəddülət [dəyişiklik] olacağı şayiələri artmışdır. Belə rəvayət edirlər ki, bütün Şura heyəti geniş vəkalətlə diktatura ilə əvəz ediləcəkdir.

XARİCİ SİYASƏTİMİZ

- 1 -

Qüvvəli istiqlal

Dünyada hər bir dövləti təşkil edən üç amildir: torpaq, millət və hakimiyyət. Bu gün Azərbaycanda bu üç amil mövcud olduğu üçün Azərbaycan müstəqil bir məmləkətdir. Lakin məmləkətlər arasında fərqlər çoxdur. Məsələn, köhnə Avstriya-Macaristan dövləti ilə Almaniyanı müqayisə edək. Tərzi-idarəsindən başqa, bu iki dövlətin əsl mahiyyətində böyük fərqlər görünür. Almaniyanın tam əksəriyyətini təşkil edən alman milləti olduğu halda, Avstriya-Macaristanda cürəbəcürə millətlər yaşayırdı. Onun üçün səlaməti-mülkiyyə Almaniya Avstriya-Macaristandan çox idi.

Ola bilər ki, bir məmləkətdə daxili müasimət [əmin-amanlıq] çox millətlərin vücudu ilə də təmin olunsun. Bu halı Şimali Amerika Cəmahiri-Müttəhidəsində [Birləşmiş Ştatlarında] görürük. Dürü millətlər vətəni olan bu cümhuriyyət ən sağlam bir idarəyə istinadən xoşbəxt yaşayır və xalqının rahat və istirahətini təmin edərək rəğbətini qazanır. Bunun səbəbi isə uca bir idarə, gözəl bir qanun-dadır.

Bir tərəfdən ədalətli idarə, o biri tərəfdən qüvvətli bir mədəniyyət məmləkətdəki bütün millətləri yoğurub bir qəlibə salır. Hər kəs ümumi vətəni sevir və onun mədəniyyətini qeyri-məcburi bir halda alır.

Türk idarələrində ən qədimdən bəri istila olunmuş millətlərə qarşı bir ədalət yeridilmişdir. Heç bir millətin daxili işinə qarışılmamış. On ikinci əsrdə qərbə doğru axıb gələn tatar qüvvələrinə nə qədər vəhşilik istinad etmək istəmişlərsə də, bitərəf müvərrixlər [tarixçilər] tatarların da idarəsinin ədalətli olduğunu inkar etməyirlər. Neçə əsr Rusiyanı hökmü altında saxlayan tatar rus millətinin daxili işlərinə qarışmadı. Dini və milli məsələlər tatar hakimiyyətindən kənar qaldı.

Eyni halı Osmanlı idarəsində də görürük. Ermənilər, bolqarlar, rumlar (qreklər), serblər və başqaları milli və dini məsələlərində asudə idilər. Ancaq Türkiyə Amerika kimi qəvi [güclü] bir mədəniyyətə malik olmadığı üçün əlinin altındaki millətləri yoğurub bir şəkllə sala bilmədi. Türkiyədə sakin bütün millətlər ümumi məmləkət mədəniyyətindən ayrılıb, öz milli mədəniyyətinin inkişafına çalışdılar. Türkiyədən faydalanmaq istəyən avropalılar da bu millətləri tutmağa başladılar.

Avropa mədəniyyəti Türkiyəyə ən əvvəl məhkum millətlər vasitəsilə girdi. Müstəbid sultanlar, cahil “alimlər”, hürufat müşküləti [əlifba çətinliyi], Şərq tənbelliyi Avropa mədəniyyətinə tərəfi-müqabil gəldisə də, yalnız müsəlmanlar bu mədəniyyətdən məhrum qaldılar. Xristianlar isə tərəqqi etdilər. İş bu yerə gəldi ki, xristianlar çürük türk idarəsindən bezməyə üz qoydular. Türkün münəvvər [ziyalı] qismi də bunlara qoşulub inqilab doğurdular.

Əski Rusiya dövləti də çox millətlərdən ibarət idi. Burada əksəriyyət təşkil edən velikoruslardan başqa, finlər, estonlar, latışlar, litvalılar, polyaklar, beloruslar, moldavanlar, ukraynalılar, gürcülər, ermənilər, türk-tatarlar və yəhudilər də var idi. Rusiya ən fəna bir idarəyə malik idi. Velikoruslar hakim millət sanılırdı. Başqalar isə məhkum idilər. Hakim millət öz din və milliyətini məhkum millətlərə cəbrən [zorla], istibdad tərifi [yolu] ilə qəbul etdirmək istəyirdi. Məhkumlar da bunu duyaraq rus mədəniyyətinə alışmaqdan çəkinirdilər. Rus idarəsi öz mədəniyyətini sərf etməkdə də xəsislik edirdi. Məhkum millətləri həmişə qaranlıqda saxlamağa çalışırdı. Bunun üçün məhkumlarla hakim arasında daimi bir uçurum olduğu hiss olunurdu. Böyük inqilab rəsmi pərdəni qaldırdı və uçurumu bütün aləm gördü.

Uçurumun bir tayında bir Azərbaycan da meydana çıxdı. Bu məmləkət mövhum [xəyalı] bir ölkə, süni bir qitə deyil, bura tarixdə ad qoymuş və istiqlaliyyətini neçə əsr əvvəl qəib etmiş bir dövlətdir.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Azərbaycan sülh heyəti

İtaliya paytaxtı Romadan mayısın 5-dən Azərbaycan sülh heyəti rəisi Əlimərdan bəy Topçubaşov həzrətlərindən bir məktub alınmışdır. Məktubda heyətin Parisə əzimet etməsi [gedişi] təsvir edilmişdir.

Aprelin 22-də heyət İstanbuldan İtaliya vaporu [gəmisini] ilə Səlanik-Afina-Mesini tərifi [yolu] ilə aprelin 30-da Neapola gəlmişdir. Heyət mayısın 2-də Romanı ziyarət edərək, 4-də Parisə əzimet etmişdir. Heyətin ruhu yüksək olduğu kimi, üzvlər də, ümumiyyətlə salamatdırlar. Heyət uzaq ölkədən sevgili Azərbaycana salam göndərməklə ən yaxın zamanda Avropanın qanuni hüquqlarını təsdiq xəbərini vətənə gətirəcəklərinə itminan [inam] bəsləyirlər.

Məclisi-Məbusan üzvünün əziməti

Dünən hökumət tərəfindən erməni qurultayında isbatı-vücut [iştirak] etmək üçün Məclisi-Məbusan üzvü Şəfi bəy Rüstəmbəyov Qarabağa əzim olmuşdur [yola düşmüşdür].

Lənkəranda

Bakıda alınmış xəbərlərə görə, Lənkəranda Muğan əhli və Ramazan dəstəsi ilə bolşeviklər miyanında [arasında] qanlı müharibələr davam etməkdədir. Müharibə şəhərin küçələrində olur. Bolşeviklər şəhərin şimal cəhəti – şəhər bağındadırlar.

Tağıyev fabrikanı

Ticarət və Sənaye Nəzarəti mühəndis Pekarskiyə tapşırılmışdır ki, Tağıyev fabri-

On ikinci əsri-miladidə atabəy Şəmsəddin Eldəniz indiki Qafqaz və İran Azərbaycanını bitişdirdi, bir məmləkət şəklinə saldı. Atabəy Nəsrəddin Əbubəkr bin Cahən Pəhləvan Aranda, yəni indiki Qafqaz Azərbaycanında və əsl Azərbaycan-da 20 il səltənət sürübdü.

Bugünkü Azərbaycan ən sağlam vücuda malikdir. Burada tam əksəriyyəti təşkil edən Azərbaycan türküdür. Bu millətin özünəməxsus bir mədəniyyəti var. Mədəniyyətimiz o qədər qüvvətli ki, bizdən başqa, qonşularımızı təsiri altında saxlayıb və saxlamadadır. Dilimiz Qafqazda, Xəzər arxasında və Şimali İranda ümumi bir dildir. Bu dildə Dağıstan qövm-ləri [xalqları], ermənilər, bir çox gürcülər və rus mühacirləri danışirlar. Musiqimizdən və teatromuzdan qonşularımız da faydalanırlar. Milli operalarımız vətəndən dişarında da şöhrət tapmağa başladı.

Bu hallar mədəniyyətimizin qüvvətliyinə dəlidir. İndiyə kimi biz məhkum idik, lakin mədəniyyətimiz hakim idi, yəni qeyri-məcburi olaraq qonşularımız arasında yayılırdı. Bundan sonra ehya olunmuş [dirildilmiş] istiqlaliyyətimiz sayəsində mədəniyyətimiz geniş meydan alacaqdır.

Böyük türk irqinə mənsub olduğumuz üçün türk idarəsinin ədalətini saxladıq. Bu gün vətənimizdəki xırda millətlər bizimlə bərabər yaşamadadırlar, bunların hüququ heç bir qanunla təhdid olunmayıb [məhdudlaşdırılmayıb] və olunmayacaqdır. Ədalət hökmranlığını daimi surətdə təmin etməyə çalışılacaqdır.

(Mabədi var)

Yusif Vəzirov

kasının fəaliyyətinin [dayanması] səbəbini məhəllində [yerində] təhqiq və təftiş etsin. Mühəndisə tapşırılmışdır ki, fəaliyyəti qalxırmaq üçün lazım olacaq vəsaitin bulunmasına da çalışsın.

Sabunçuda “Təməddün” məktəbində

Yekşənbə [bazar] günü iyun ayının 30-da Sabunçu “Təməddün” məktəbində eydi-fitr [Ramazan bayramı] münasibətilə görüş məclisi tərtib verilmişdi. Məclisə bir çox iranlılardan başqa, Hacı Şeyx Əbdüləhəd cənabları, pristav Qulam bəy cənabları, Ağdamski Əhməd bəy cənabları və bir qədər də sabunçululardan təşrif gətirmişdilər.

Abbas xan cənabları millətimizin istiqbalına [gələcəyinə] ümid bəslədiyini izhar edib, bu kimi təşəbbüsəti-xeyriyyənin başlanıb tərəqqi etməsindən böyük faydalar görülməsinə əminəm, deyərək təşəbbüsəti-xeyriyyəyə camaatı tərgib və təhris buyurdular [xeyirli quruluşlara camaatı rəğbətləndirdi və təşviq etdi] və nifaqın məzərrətindən [zərərlərindən] və birlik mənafeyindən bəhs edərək, gələcəkdə milli ehtiyacatımıza müavinətdə bulunmağın lüzumundan və həmişə veriləsi ianənin məktəb mənfəətinə məxsus olmaq üzrə müavinət etmələrini təklif etdi.

Hazirun [orada olanlar] kamali-məmnuniyyətlə məzkurun [adı çəkilən şəxsin] təklifini qəbul edib, hər vaxt lazım olarsa ianə verəcəklərini vəd etdilər.

Abbas xan cənabları, dübarə gözlərini yaşla doldurub “Həzərat, sizi Allah, bir insaf edin o balalara ki, ata-anası başının ağrımasına razı olmazdı, indi insafdırımı o əziz olan balalar bir parça çörəkdən ötrü küçə və bazarda səfil-sərgərdan dola-

nıb buna-ona əl açsınlar” dedi və bizə əvəlbəəvvəl bir darülcəzə [məhtaclar evi] açıb fəqir-füqəralarımızı himayət etmək lazım olduğunu bildirdi. Abbas xan cənablarının sözləri məclisdə olanlara öylə bir təsir etdi ki, kəsəti-təsirdən [təsirin çoxluğundan] bəzilərinin gözlərində sirişk [yaş] zahir idi.

Xülasə, Hacı Şeyx Əbdüləhəd cənabları bir xütbəyi-bəliğ oxuyub [təsiri bir nitq söyləyib] və bir neçə kəlmə ayeyi-Qurani-məciddən tilavət buyurandan [oxuyandan] sonra təfsir [şərh, izah] edib, camaatı elmə tərgib və təhris buyurub, məclis saat 12 tamamda xətm oldu.

Heyəti-idareyi-“Təməddün”

AZƏRBAYCANDA

Xaxolların hərəkəti

Cavad qəzası Biləsuvar nahiyəsinin Bəylərbəyi qəryəsi [kəndi] əhli Polad xan Lütfulla oğlu qubernatora bir ərizə verərək xaxollar tərəfindən qarət edilib və qardaşının öldürülməsindən şikayət və xaxolların böylə hərəkətinə hədd qoyulmasını ciddən rica və arzu etmişdir.

Quldur dəstəsi

Qaziyan kəndi camaatı öz vəkilləri vəsətisi ilə Bakı qubernatoruna bir ərizə verərək Göyçay uyezdində axır vaxtlar qətl-qarət şiddət etməsindən şikayətdə bulunmuşdur. Məzkur uyezdə [deyilən qəzadə] Mürsəl Tağı bəy oğlu bir quldur dəstəsi təşkil edib əhaliyə nəhayət dərəcədə əziyyət və azar edir. Qaziyan yüzbaşısı Məhəmmədəli bəy Ələkbər bəy

oğlu dəxi quldur dəstəsinə və onun rəisinə kömək edir.

İvanovka camaatının ricası

Göyçay uyezdi İvanovka kəndi əhalisi xristianlar Bakı qubernatoruna ərizə ilə müraciətən Dövləti Müdafiə Komitəsinin qərarı ilə mövcubincə [qərarına əsasən] onlardan silah alınmasını məlum edərək, məzkur kəndin müsəlman və erməni kəndləri arasında olduğundan da imə xof və xətrə [təhlükə] altında olub və özlərinin bu vaxta qədər Azərbaycan Hökumətinə sadıq qalaraq və lazım olarsa kömək edəcəklərini göstərməklə, onlardan silah alınması binəgüzarlığının [sərəncamının] ləğv edilməsini rica etmişlərdir. Qubernator məzkur qərarı bir təklif onlara aid olmadığını bəyanla, böylə xahişin qəbul edilməyəcəyini məlum etmişdir.

Gilandakı azərbaycanlıların nümayəndələri

Gilanda sükunət edən [yaşayan] Azərbaycan təbəələrinin üç nəfərdən ibarət nümayəndələr heyəti Bakıya varid olub [gəlib], hökumət hüzurunda Gilandakı azərbaycanlıların mülk, əmlak və heysiyyətlərini mühafizə etmək üçün oraya bir nəfər nümayəndə təyin edilməsi xüsusunda iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşlardır. Heyətə Rəhim xan Xəlilov, Kərbəlayı Məhəmmədbağır Əliyev və Ağabala Əlizadə daxil olub, azərbaycanlıların ümumi iclası tərəfindən intixab edilmişlərdir [seçilmişlər].

Gədəbəy əməllərinin tətili

Gəncə quberniyasında olan Gədəbəy mis mədənlərinin əməlləri [fəhlələri] iq-

tisadi tələbatının idarə tərəfindən qəbul edilməyindən naşi [ötrü] tətillərdir. Əməllər öz tələblərində Bakı mədən dairəsi əməlləri ilə müsəvi [bərabər olduqlarını] və onlar qədər məvacib təyin edilməsini təkid edirlər.

GÜRCÜSTANDA

Fəhlə Vəkilləri Syezdi

Tiflisdən teleqrafla xəbər verirlər ki, Zaqafqaziya Fəhlə Vəkilləri Syezdi dəvət edilməsi məsələsinə baxmaqdan ötrü iyunun 26-da Tiflis Əmələ Vəkilləri Şurasının icması [yığıncağı] olmuşdur. İctima dəvət edilməsi fikrini Bakı Fəhlə Konfransı nümayəndələri müdafiə etmişlər. Uzun müzakirədən sonra iclas Zaqafqaziya Vəkillər Şurası dəvət etməyi qərara almışdır.

Qafqaziya Konfransı

Ermənistan hökuməti Zaqafqaziya Konfransı məşğuliyyətlərinin yenidən başlanması təklifini etmişdir. Bu münasibətlə Ermənistan Xariciyyə naziri [Sirakan] Tiqranyanın Tiflisə gəlməsi gözlənilir. Ümid olunur ki, yaxında Azərbaycanla Gürcüstan arasında əqd edilmiş etilafnaməni ermənilər dəxi qəbul edərək, onlar da ittifaqa daxil olacaqlardır.

Firqə konfransı

Tiflisdə iyulun 5-nə Firqə konfransı təyin edilmişdir. Alınan xəbərlərə görə, bu konfransdan məqsəd nasional-demokrat, radikal-demokrat və bitərəflər ittifaqını birləşdirməkdir. Konfransın bi-

rinci işi ümumi məramnamə hazırlamaq olacaqdır.

Tiflis Darülfünunu və Yekaterinodar

Yekaterinodar şəhəri öz vəkilləri vasitəsilə xəbər vermişdir ki, Rus Darülfünunu Tiflis şəhərində saxlanarsa, Tiflisə 2 milyon yarım təxsisat [pul] verməyə hazırıdır.

Gürcüstanla Azərbaycan etilafnaməsinin təsdiqi

İyunun 22-də vəqə olan Gürcüstan Məclisi-Müəssisəsinin fəvqəladə iclası müttəhidül-qövl [yekdilliklə] böylə bir qətnamə qəbul etmişdir:

“Gürcüstan ilə Azərbaycan arasında əqd edilən etilafnamə təsdiq edilir.”

Qətnamə elan edildiyi zaman sürəkli və şiddətli alqışlar olmuşdur. Azərbaycan və İncuşistan nümayəndələri alqışlarla təbrik edilmişlərdir.

TEATRO VƏ MUSIQI

Suraxanıda teatro

İyulun 4-də, cümə günü Suraxanı kəndində Benkendorfun şkolasında [məktəbində] Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın nəfina [xeyrinə] olaraq tən-tənəli surətdə mövqeyi tamaşaya qoyulacaqdır:

“Köhnə Türkiyə”

və

“Molla Nəsrəddin”

Biletlər satılır hər gün “Müsavat”ın Suraxanı şöbəsində və oyun günü teatronun kassasında. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8 tamamda.

İtibdir

Ağ it, belində boz ləkə, qulaqları və quyruğundan başqa hər yeri qırılmış. Şamaxı yolunun dalında itibdir. Tapan şəxsə 300 manat bəxşiş. Bu adresə gətirməli: Gimnazicəski küçədə tupik [dalan] nömrə 9, ev nömrə 2. İtin adı “Pubsik”.

10266

Bəhri-Xəzər dənizində passajir və yük gəmilərinin yola düşmələri

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Petrovsk

15, 26 və 24-cü körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 12-də.

Qeyd: Lənkərana və Astaraya paroxodların gedişi ayrıca elan olunacaqdır.

T-164

İtibdir

Mirvat Mustafazadənin 2-ci polis idarəsindən aldığı pasportu, “Vastoçni” Cəmiyyətinin 22-ci körpüsündən 520 pud 20 girvənkə dəmir kuporos (38 boçkada) üçün verilən 322251 nömrəli qəbz itibdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

10260

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Doktor

S. İ. Zaks

Zöhrəvi, dəri, sifilis və daxili naxoşluqlarını qəbul edir. 606 və 914 müalicə. Naxoşları hər gün qəbul edir səhər saat 7-dən 8-ədək, axşam saat 6-dan 8-ədək. Vorontsovski küçə nömrə 43, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 32-56.

10237

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradı qapıdan.

10218

Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyəti

“Kooperatsiya” müalicəxanası

Hər növ naxoşluqlar qəbul olunur. Müalicə haqqı üzvlərdən 4 rublə, qeyrilərdən isə 6 rublə. Bolşoy Morskoy küçə, Tarqovinin küncündə Həsənovun evində, yolu Bolşoy Morskoydan. Telefon nömrə 26-90.

Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər] 9-11 Balayan

Mədə naxoşluğu 12-2 Mejebovski; 4-6 A. Seyidov

Əmrəzi-əşəbiyyə [əsəb xəstəlikləri] 12-2 Şmirqeld

Cərrahiyyə 9-11 Sander

Uşaq naxoşluğu 9-11 Rabinoviç; 4-6 Bron Arvad naxoşluğu və mamalıq 9-11 Pines; 12-2 arvad həkimi Şapiro-Rotman; 4-6 S. Seyidov[a]

Dəri və zöhrəviyyə 9-11 O. Şamkoryan; 12-2, 4-6 Pernik

Göz naxoşluğu 9-11 Cəfərov; 4-6 arvad həkimi Qeqamyan

Qulaq və boğaz ağrısı 12-2 B. K. Finkelşteyn;

Diş ağrısı 9-11 Suşon-Sivkina; 4-6 İtkin Müalicəxana müdiri bakteriooloq Lyubaşevskaya

Müalicəxanada konsultasiyalar icra olunur. Operasiya, konsultasiya razılıq ilə. Çiçək döyülür, şəhadətnamə verilir. Analiz qəbul olunur. 606 və 914 müalicəsi.

10208

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyat-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon nömrə 5-96. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri ağrısız çəkir.

10239

Diş həkimi

E. S. Karşteynbaumun

İyul ayının 1-dən naxoşları Buzovnadə Zərbəli Şeyxəli oğlunun bağında qəbul edir. Dişlər ağrısız çəkilir və qızıl dişlər qayırılır.

Xırda Neft Mədənçiləri İttifaqı İdarəsi

Bununla İttifaqın üzvlərinə elan edir ki, ittifaqın kontoru Birinci Kannıtepinski və Vrontsovski küçələrinin küncündə (Mərkəzi həbsxana ilə qarşı Atababayevin dəyirmanı ilə bərabər) vaqe olur.

Telefon nömrələri: 9-12 və 28-50.

10264

**Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Azərbaycan Məclisi-Məbusanında**

səh. 3. “Ədüvv şəvəd səbəbi xeyr, əgər xuda xahəd”: “Əgər Tanrı istəsə, düşmən xeyirə səbəb olar.” (Farsca)

Sülh ətrafında

səh. 9. “1871-ci ildə Fransa tərəfindən imza edilən salonda”: 18 yanvar 1871-ci ildə Versal sarayının Güzgülü qalereyasında imzalanmış sənədlə Almaniy imperiyası elan edilmişdi.

“Avam Kameronası”: ikipalatalı Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

səh. 10. “Kreysçaytunq” [Kreuzzeitung]: 1848-1939-cu illərdə Prussiya və Almaniya nəşr edilmiş qəzet.

“Forverts” [Vorwärts] (“İrəli”): Almaniya Sosial-Demokrat Partiyasının orqanı olan qəzet. Əsası 1876-cı ildə qoyulmuşdur. Təqiblərə görə müxtəlif dövrlərdə Leypsiq, Berlin, Praqa və Parisdə nəşr edilmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 11. “Duraçço”: Adriatik dənizi sahilində, Albaniyaya məxsus Duratso (yaxud Durres) şəhəri nəzərdə tutulur.

Bəhri-Xəzər dənizində pasajir və yük gəmilərinin yola düşmələri

səh. 16. “Şahsavar”: İranın Mazandaran əyalətində, Xəzər dənizi sahilində şəhər; indiki Tənkəbun şəhəri.

“Məşhədsər”: İranın Mazandaran əyalətində, Xəzər dənizi sahilində şəhər; indiki Babülsər şəhəri.

“Bəndər Gəz”: İranın Gülüstan ostanında, Xəzər dənizi sahilində şəhər.

“Həsənqulu”: Türkmənistanın Balkan vilayətində, Xəzər dənizi sahilində şəhər; indiki Əsənqulu şəhəri.

“Fort-Aleksandrovsk” (yaxud Aleksandrovsk): İndiki Qazaxıstanın Mangistau (Manqışlaq) vilayətində yerləşən Fort-Şevçenko şəhəri 1857-1924-cü illərdə Aleksandrovsk (Fort-Aleksandrovsk) adlanmışdır.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.